

МАГІЧНІСТЬ БУКОВИНСЬКОЇ МАЛАНКИ: ТРАДИЦІЇ ТА СУЧАСНІСТЬ

Георгій КОЖОЛЯНКО

У давні дохристиянські часи відзначення початку року мало характер як релігійного, так і світського свята. На Буковині й донині збереглося у досить значній багатогранності освячення початку нового року, яке носить назву Маланка і входить до циклу різноманітних дійств зимової календарної обрядовості.

Відомий український письменник другої половини XIX ст. Юрій Федькович зробив опис Маланки на Буковинській Гуцульщині: «Котра найкраща й найчесніща дівчина перебирала ся за Маланку. Один парубок за Василя (Чильчика), другий за короля (Місяця), а третій за Діда-Змий з білов та довгов бородав. Маланка мала зірку (звізду) на чолі, була прибрана у самі цвіти і мала з собов три подружечки з рожевими деревцями, котрі подібно, як она сама, були прибрані. Василь (Чильчик) був перебраний за ратая (оратаря), с чешигами або з серпом у руках; а Король з новим місяцем на чолі, а яко мисливець з сагайдаком і луком. Решта ледінів була то за плугатарів, то за мисливців перебрана; плугатарі водили з собов вола або барана, мисливці оленя або сокола, а Змий-дід, нарешті, убраний у буйволову шкіру і оперезаний гадюками, водив з собов тура або цапа, мав велику косу у руці і три гробарі з рускалями за попличників. Так ходила Маланка хата від хати» [2, 657].

Отже, свято Маланки бере свій початок ще з дохристиянських часів, коли люди обожнювали природу й вірили в духів та душу (мали анімістичний світогляд).

Щоб зрозуміти назви головних дійових персонажів буковинської Маланки, звернімося знову до повідомлень Ю. Федьковича, який писав: «Наші праотці, доки ще поробили їх християнами, то вірували у одного лиш Бога, у святого Прабога, вседержителя, творця неба і землі... А Прабог, казали, мав одну доньку, Ладу-Землю або Царицу-Водицу, і два сини: одного доброго, а другого злого. Того доброго

називали Лад, Царь-огонь, Світ, Світовид, Білобог, Дажбог, Хорош, Доброгість, Радогість і так далі, а того злого Змий, Зима, Смок, Ад, Гад, Пек, Пекол, Біс, Чорт, Чортовид, Ворог, Див і так далі. Лад орудував світлом, теплом, літом, усім добром, а Ад потемком, студенев, зимов і усім лихом, ворогував на свого брата Лада і творив ему яку лиш міг пакість, а то з ненависти, зависти і злості за того, що отець Прабог душе любив Лада і ему дочку свою Ладу за сопругу дав, а Ада-Змий не тільки що без пари лишив, его ще до того і в пекло, Пресподне, нетрудне завдав.

А Лад з Ладою, приповідали наші праотці, мали також два сина і одну доньку. Найстарший син звав ся Лад-Сонечко, молодший Король-Місяць, а донька звала ся Весна-Маяна. Але Лад-Сонечко... ділав трояко: перший раз яко Безсильчик, то єст зимове, слабе, молоденьке сонечко, ніби то малий хлопчик, відтак яко Сильчик, то єст весінне, дуже сонечко, ніби то парубок, поборовший зиму, а нарешті яко Васильчик, то єст сонечко у найбільші свої силі, ніби то муж і царь всего світа. Для того ж і образували его яко узброєного рицаря на білому коні, Сильчика яко ратаря-плугатаря с плугом і волом-Баланом, а Безсильсика яко малого хлопчика без зброї. Сильчика признали опісля Чильчиком і Васильчиком, а Маяну-Маланов або Маланков».

Далі Ю. Федькович, вказуючи, що мала-ночна коляда є найкращою серед успадкованих від праотців, зазначає: «...У вісім день по празднику Ко-Ладі святкували они і праздник Маланки, перебравши одну дівчину за Маланку, одного парубка за Чильчика, другого за Місяця, третього за Змий-діда з залізною бородою, а решту дівчат і парубків за поїзд Маланки, Чильчика, Місяця і Змий, і ходили так хата від хати» [2, 655, 658–659].

З інших джерел відома легенда, в якій розповідається, що за часів царювання Ірода

розлючений можновладець розпорядився стягти голови хлопчикам від народження до двох років. Матері дуже горювали. І тоді чоловіки вирішили одягати на себе маски, щоб таким чином розвеселити глибоко засмучених матерів [11, 1].

Існує й таке уявлення, що Маланка — дівчина, яку поганський цар Ірод послав організувати маскарадні видовище, аби розвеселити сумний люд. Маланка впоралась із завданням. Перебралася на *Смерть* і глумилася над великим горем. Від того маскараду новорічне видовище дістало назву «Маланка». З уведенням християнства маланкування вважалося язичницьким звичаєм і переслідувалося церквою. Збереглося навіть прислів'я: «Як си зганьбиш, вижену, як Маланку з двору» [10, 110].

За однією з християнських легенд, Маланка — дочка знатних батьків, яка після заміжжя разом із чоловіком присвятила себе Богу. Подружжя поселилось у монастирі, а все своє майно віддало на благочинні справи: викуп полонених християн, спорудження церков тощо.

Тож вечір перед Новим роком на Буковинській Гуцульщині чоловіки називають «Меланія», а жінки — «Святвечір Василів». Молоді жонаті чоловіки й старші парубки збираються гуртом, один перебирається на князя *Василя*, другий — на княгиню *Маланку*. За *Маланку* вбирається парубок, який уміє добре жаргувати. *Маланка* сама не ходить — має свій «почот» (почет): *Орача* з чепігами від плуга, *Сівача* з сівнею через плечі, *Цигана* (з намащеним сажею лицем), *Єврея-орендаря* (йому роблять маску з клоччя), *Орендарку*, *Жандарма* (якого вбирають у жовнірську шапку, а в руки дають кіл замість зброї), *Діда* й *Бабу*, *Ведмедя*, *Козу*, *Журавля*, *Чорта* [2, 577]. На почет перебирається решта парубків.

Маланкувати ходять майже до кожної хати і там піснею просять дозволу «замаланкувати». У містечку Глибока, що в передгір'ї, звернення звучить так:

*Ой господарю, господарочку,
Пусту в хату Маланочку,*

*Маланочка чисто ходить,
Ніччю в хаті не нашкодить.
Як нашкодить, то помие,
Їсти зварить та й накриє.
Добрий вечір! [1, 4].*

Подібне за змістом звернення трапляється і в інших селах Буковини [13, 1].

У селі Задубрівка (Прутсько-Дністровське межиріччя) зафіксовано таке Маланчине прохання: «Гой газдо-господарьочку, пусти до хати Маланочку, будем тобі щедрувати, добра й щастя бажати» [1, 6].

Дії маланкарів у хаті дослідник-етнолог О. Курочкін спробував класифікувати за їх спрямованістю: господарська та шлюбна магія; імітація хатньої роботи господині; пародіювання сімейних стосунків чоловіка й жінки; ігрово-еротичні, гумористичні та сатиричні сценки; елементи сімейно-обрядових драм (весілля) та ін. [8, 140–160].

У хаті під час співів *Маланка*, скажімо, замітає віником від дверей до стола або вмочує в розведену глину віник і «миє» ним лавки, двері. *Дід* то свариться з *Бабюю*, то знов обнімається. *Циган* нишпорить усюди і просить солонини, бо, мовляв, дитина ошпарилася і треба її змастити. *Циганка* кладе дитину на лавку, сама починає ворожити. *Ведмідь* танцює, *Коза* грає на скрипці, а *Журавель* вибиває в бубон. Хтось інший старається вхопити, що потрапить під руку: хліб, ковбасу. А *Жандарм* стереже порядок, аби щедрівники в хаті не зробили якого збитку [2, 579].

У селах Буковинського Прикарпаття «Маланка» відбувалася за сценарієм, подібним до дійства «Кози»: *Смерть* раптово вбивала дівчину косою, тієї ж миті *Дід* починав випрошувати в господаря гроші, щоб найняти лікаря. Отримавши гроші, *Дід* звертався до *Фельдшера* з проханням приступити до лікування. Той брався до діла, втім, не до лікування, а радше до милування, що сердило *Діда*. На цьому його ревності не закінчувалися, бо до *Маланки*, яка оживала, залицялися то *Стрілець*, то *Чорт*, то захмелілий *Пін* [177, 47].

У наш час цікаво відбувається новорічне маланкування у низці сіл Буковинського Передгір'я (Великий Кучурів, Снячів, Тисівці, Червона Діброва, Кам'яна, Михальча). Так, у с. Тисівці маланкарі (хлопці) поділяються за віком. Хлопчаки 12–15 років організовують «Малу Маланку». Юнаки, які досягли 17–18-річного віку, збираються в «Середню Маланку», а парубки, які відслужили в армії, — у «Стару Маланку». Бувають ще невеликі гурти (5–6 осіб) «Маланок», які ходять вітати з Новим роком переважно близьких родичів і знайомих. У них беруть участь особи чоловічої статі різного віку [9, 11].

Підготовка до маланкових обрядодійств здійснюється заздалегідь, приблизно за місяць до Нового року. Хлопці шийють новий або ремонтують минулорічний одяг для рядження, плетуть батоги-гарапники з повісма, якими під час маланкування «троскають» (створюють звуковий ефект, подібний до пострілу з пістолета). Також розучують слова маланчиних пісень та текстів.

«Стара Маланка» складається з двох частин: «Диганії» та «Саржі». Крім того, «Маланку» супроводжує група музик (4–5 осіб із

духовими інструментами: трубою-«прімкою», тромбонам, бубном. Серед музичного супроводу буває також гармонь або акордеон). До складу «Маланки» входять ще *Світлячі*. Це хлопці, одягнені у звичайний одяг, які несуть світло — ліхтар зі свічкою, зроблений з прозорого матеріалу у вигляді багаторамної зірки, півмісяця, сонця. Один хлопець із групи «Диганії» несе великий ліхтар, який називається «бомбою».

«Саржа» складається з дійових осіб без масок: т. зв. *кадетів, шандарів, турків, молодлиць*. Очолюють її (і всю «Маланку») два перевдягнених у генеральський одяг *калфи-генерали*.

Друга частина «Маланки» — «Диганія» — це ряджені: *жиди, цигани, Ведмідь, Смерть*. На роль *Ведмеда* вибирали сильного, сміливого і вправного хлопця, який міг би захистити Маланку від можливих нападників із інших ватаг, а також виграти турнір-боротьбу *ведмедів*.

Смерть зазвичай одягнена у біле вбрання, на голові в неї маска у формі черепа, на грудях намальовано чорною фарбою перехрещені кістки. Ходила вона з косою.

Святкування Маланки у с. Стрілецький Кут (2005 р.)

Перед початком маланкування, напередодні Нового року (ввечері 13 січня), всі учасники «Маланки» виходили на сільський майдан або на сільське пасовисько (толоку) і там танцювали перший танець, присвистуючи і *троскаючи* батогами. Вважалося, що перший і останній танець «Маланка» не повинна виконувати у дворі господаря. Існувало повір'я, що недотримання цього звичаю може заподіяти шкоду в майбутньому як маланкарям, так і господарям. У с. Тисівці збереглася пам'ять про те, що в кінці 80-х років ХХ ст. «Маланка» танцювала перший танець на мосту через сільську річку Тисовець. Навесні, під час паводку, вода забрала міст. Жителі села потрактували це як кару за порушення звичаю предків.

У період входження Буковини до складу Австро-Угорщини та Румунії керівник «Маланки», старший хлопець — *Калфа* — звертався по дозвіл маланкувати до сільської управи, повідомляв кількісний і персональний склад маланкарів. У радянський час маланкування в новорічну ніч і в день Нового року за старим стилем (13–14 січня) було заборонене. Партійні організації, сільські ради сіл і міст Буковини організовували бригади агітаторів із вчителів, лікарів, студентів, які чергували на вулицях, переслідували гурти «Маланок» (ламали світла, зривали маски і т. ін.), стежачи, щоб маланкувань у населеному пункті не було. Натомість дозволялося маланкувати 1 січня. Оскільки в селах Буковини традиційно відзначали Новий рік 14 січня, то 1 січня господарі «Маланку» не приймали. Тому «Маланка» ходила маланкувати 1 січня до сільського комуністичного активу та в сільський клуб чи будинок культури. Молодь, попри заборони і переслідування, продовжувала маланкувати на Новий рік за старим стилем. Виходило так, що дійство 1 січня було ніби репетицією, а в ніч на 14 січня нелегально ходила «Маланка» справжня.

Дійові особи «Диганії», приходячи на подвір'я господаря, починали «читаралити» — виголошувати куплетами або фразами різні бувальщини, побажання. Часто в змісті

«читаранок» були гумористичні й навіть сароміцькі тексти. Якщо господарю не подобалися такого змісту «читаралання», то «читаральник» міг бути вигнаний з подвір'я або й дістати прочухана. Закінчивши «читаралити» й шуміти дзвінками та батогами-гаралниками, «Диганія» виходила з подвір'я на вулицю, а її місце займала «Саржа», яка співала пісню «Ой чинчику-васильчику» і танцювала. Один із членів «Саржі» носив із собою сумку-бріф-ташку для грошей, які отримувала «Маланка» від господарів за маланкування. Зароблені гроші розподілялися таким чином. Частину виплачували найнятим для «Маланки» музикантам, читаральникам та світлачам. В австрійсько-румунські часи за отримання дозволу на маланкування «Маланка» повинна була закупити для бідних дітей села певну кількість одягу та взуття. Решту грошей використовували для новорічного бенкету та оплати музик сільських танців.

Як уже згадувалося, серед персонажів «Маланки» були *Дід* та *Баба*. Дід ходив із цїпом, виваркою, полонником, ножицями для стриження овець, а Баба з ручною кожівкою-прялкою та згортком у вигляді сповитої дитини. Дід запитував, чи не потрібно молотити збіжжя, варити сир-будз або стригти овець. Баба ж зверталася до господарів під час маланкування зі словами: «*Подаруйте Васильчикові на сорочку та труси*».

Серед атрибутів буковинської «Маланки» траплялись і фалічні символи. Виготовляли їх із качана головки капусти, з моркви та ін. Носили фалічні символи *діди*, підвішуючи спереду до пояса.

У другій половині 80-х років ХХ ст. (за горбачовської перебудови) серед дійових осіб «Маланки» з'явилися *фінінспектори*, *мірники* та *обліковці*, *міліціонери*, *автоінспектори*, які зверталися до людей з вимогами вступати до колгоспу, брати облігації державної позики, здавати збіжжя та реманент у колгосп, нараховували плату за роботу в колгоспі — трудовні. Тобто висміювалася колективізація та будні колгоспного життя. *Автоінспектори*

зупиняли автомобілі й перевіряли документи, імітували технічний огляд автомобілів, вимагали хабара за будімото скоєне порушення правил руху тощо. Одягнені у старомодний міський одяг, вони носили з собою велику «реєстраційну книгу» та мірний інструмент — каблуку.

Обов'язково у складі «Диганії» мали бути *Чорт, Лікар, Пан, Пані, Циганка*. *Чорт* виявляв особливу активність при вході «Маланки» на подвір'я. Він міг залізти на дах хліва, а то й хати, бігав з мітлою в руках, кривлявся і все кричав, що забере всіх у пекло. Якщо *Циган* водив за ланцюг *Ведмедя*, то *Циганка* займалася ворожінням на картах.

У разі зустрічей кількох гуртів «Маланок» *Ведмеді* виходили наперед і починали боротися один із одним до повалення котрогось на спину. «Маланка», *Ведмідь* якої переміг, мала право маланкувати в тому куті села, звідки був гурт переможеного *Ведмедя*. Часто маску і всю голову *Ведмедя* обмотували колючим дротом. *Ведмідь* як таран виступав проти нападників, намагаючись головою з колючим дротом поранити противника. Такий «обладунок» запобігав травмам голови під час нічних сутичок «Маланок». Одяг *Ведмедя*, крім маски, складався зі шкіряних штанів та короткого кожушка з вивернутою назовні шерстю. Кожух був підперезаний шкіряним ременем.

Усі маланкарі особливо оберігали *світла*, які були головним атрибутом обряду. Втрата *світел* означала, що «Маланка» розбита і далі маланкувати не має права.

Ведмеді з різних «Маланок» (у селі їх могло бути чотири-п'ять) у день Нового року за старим стилем (14 січня) у центрі села на майдані в присутності жителів та гостей в обідню пору влаштовували між собою кінцевий турнір-боротьбу: хто кого повалить на землю. Учасники різних «Маланок» ставали в коло, потім опускалися на одне коліно і чекали результату боротьби. Якщо *Ведмеді* були рівної сили, то боротьба затягувалася на тривалий час. Спостерігачі викрикували підбадьорливі слова. Великі «Маланки» могли мати 2–4 *Ведмедів*, але боровся на турнірі лише один.

Ведмедя, який переміг, ватага піднімала на руки і з вигуками «ура!» — виносила за межі майдану. Коли підходила чергова «Маланка» з іншого кута для боротьби, то *Ведмідь-переможець* знову боровся, аж поки не залишався один, найсильніший *Ведмідь* із «Маланок» усього села, що носив цей титул до наступного свята Нового року.

Турніри ряджених учасників «Маланки» відбувалися і в інших регіонах України. Так, на Тернопільщині (с. Милівці Чортківського району) з різних кутів села відбирали по два персонажі, які накреслювали коло-ринг, де мав відбуватися турнір. У центр кола виходили два суперники в масках ведмедів і починали боротьбу. Потрібно було повалити противника на землю всіма можливими способами. У цій боротьбі не було вагових чи вікових категорій. Також не обмежувався час поєдинку. Боротися до перемоги одного з борців. Якщо результат двобою був сумнівним, то відбувалися повтори до трьох разів. Найсильніший боровся по черзі з усіма претендентами. Тому той, хто вступав у боротьбу на останній стадії, мав більше шансів перемогти, оскільки попереднє змагання ослаблювало суперника.

Мешканці кожного сільського кута гаряче підтримували криками свого *Ведмедя*. Переможця вся команда та жителі кута підкили тричі вгору з криком «ура!» — «гуркали».

Оскільки змагання відбувалося зазвичай на снігу, де, як відомо, слизько, то *Ведмеді* одягали на ноги спеціальні металеві шипи — «рачки», якими користуються взимку при ходінні під гору або по льоду.

Порядок змагання визначався жеребом. У ХІХ та першій половині ХХ ст. в турнірі поряд з *ведмедями* змагалися *жиди*, *смерті*, *чорти*. У загальний залік ішов виступ кожного учасника. Якщо *ведмеді* боролися до повалення суперника на землю, то *жиди* вели суперництво у вмінні обхитрувати один одного, робили різні витівки, *смерті* боролись ударами дерев'яних кіс, намагаючись вибити одна в одній з рук косу. *Чорти* перетягували мотузку або боролися, подібно до *ведмедів*,

але групою — три на трьох суперників [1. — 2000. — Т. 1, с. 13–17].

Той кут, який переміг, мав право організувати на своєму майдані сільський вечір або сільські танці.

Турніри *ведмедів*, або масок, є залишком магічних дій — боротьби між зимою і літом, протиборства добра зі злими, нечистими силами. Падіння і качання по землі було пов'язане з магією родючості. На наш погляд, обрядова боротьба молодих хлопців на початку року була ініціацією, формою виховання, загартування молодих членів спільноти — усього села чи кута.

У XIX — на початку XX ст. в Україні маланкувати ходили й дівчата, які вибирали найкращу з-поміж себе й одягали її *Молодою*. Інша з дівчат вбиралася за *Молодого* — Василя. Уся дівоча ватага називалася *дружками*. Дівчата до хати не заходили — щедрували під вікном. А господарі давали *Скарбнику* гроші — *Маланці* на вінок [3, 145].

У селах Буковинського Передгір'я (В. Кучурів, Снячів, Тисівці та ін.) хлопці організовували колективний сільський танець за

участю ряджених, влаштовували колективну трапезу після турніру-боротьби *ведмедів* [1. — 1998. — Т. 14, с. 10].

У містечку Вашківці, що розташоване в передгір'ї Буковини, «Маланка» імітувала сцени сімейної обрядовості. Одного року маланкарі перевдягались у костюми весільних чинів (молодої і молодого, весільної матки й батька, дружбів і дружок, старост, священника та ін.). Приходячи на подвір'я якогось господаря, маланкарі імітували етапи весілля. Музиканти, які були у складі «Маланки», здійснювали музичний супровід весільного обряду. До господаря і господині, які виходили з хати до «Маланки», підходили *старости* і починали проголошувати текст сватання. Імітувався обряд рвання барвінку та вінкоплетення. Далі священник «вінчав» наречених при весільних свічках. Потім було частування, сцена забирання молодої, а також весільні танці.

Наступного року «Маланка» імітувала обряд хрестин. Ще через рік Вашківська «Маланка» показувала обряд поховання покійника. Тільки через кілька років сценарій повторювався.

Під час святкування Маланки на Буковинському Передгір'ї (2000 р.)

У ХІХ та першій половині ХХ ст. «Маланка» в день Нового року (14 січня) після обіду йшла *очищатись* у воду річки Черемош. Не звертаючи уваги на температуру повітря та води, маланкарі входили у воду і в такий спосіб очищались. Якщо річка була під кригою, то прорубували ополонку на міліні і по черзі стрибали з льоду у воду. Ця обрядодія збереглася і до наших днів. Тільки зараз «Маланка» не ходить до Черемошу, а *очищається* у воді невеликого рівчака, який протікає через містечко.

У Буковинському Передгір'ї (в селах Вашківщини) до наших днів збереглася маланкова обрядодія купання дійових осіб Маланки у воді. Після нічного маланкування та денного вітання (14 січня) від центрального майдану поселення всі ряджені йдуть до річки, входять у воду (очищаються). Обряд купання-очищення в наш час відбувається у формі ігор і забав, коли у воді здійснюється проливання води через діряві відра і коновки, хлюпання, штовхання, обливання один одного з відер тощо.

У селищі Вашківці (Верхнє Буковинське Попруття) існує звичай, за яким при відвідуванні садиби «Маланкою» господарів-чоловіків, що носять ім'я Василь, учасники обрядодій виносять на руках на вулицю, обливають водою або несуть «патронника» до річки чи ставка і там опускають у воду — ритуально освячують. На знак вдячності за відвідання «Маланкою» садиби та за такий освячувально-очисний обряд господар-Василь запрошує всіх до хати, частує горілкою та смачними стравами.

Юрій Федькович у 70-х рр. ХІХ ст. записав на Буковинській Гуцульщині ряд маланочних пісень, які засвідчують їх давню дохристиянську основу та вказують на весняний період святкування початку нового року. В одній із них є такі слова:

*А учера із вечера
Пасла Маланка ба й качура,
Та й пасучи загубила,
Шукаючи заблудила.*

*Заблудила в чисте поле,
Аж там Василь сіє, оре,
Аж там Василь оре, плужит,
За Маланкою вельми тужит [2, 675—677].*

Досить своєрідно відбувається маланкування в селах, де переважає румунське населення. Так, у селі Красноільськ, розташованому біля підніжжя Карпат, серед маланкових дійових осіб виділяється *Крилатий ведмідь*. Це замаскований під ведмедя хлопець, одяг якого виготовлено із соломи, а на місці рук — широко виставлені солом'яні крила. Водив такого *Ведмедя* на ланцюгу *Циган* з булавою в руці. Зайшовши на подвір'я маланкувати, *ведмеді* ставали в коло і пританцьовували під мелодію свистків *циган* [1. — 1988. — Т. 6, с. 18].

У цьому селі щорічно міняється тематика маланкових обрядодій. Одного року виготовляли з соломи вітряного млина, якого везли на возі, по обидва боки воза йшли *Крилаті ведмеді*, а на возі стояв *Мірошник* з мішком бороршна. *Мірошник* розсипав борошно у дворі, де «Маланка» вітала господарів з Новим роком.

Наступного року сценарій «Маланки» мінявся. Маланка імітувала забій худоби. Два *цигани* несли колоду, на якій виднілися сліди крові. Інші два несли сокиру, голову барана та здерту з нього шкуру. Два *жиди* тримали в руках двометровий дерев'яний вертел із насадженим тубом барана, підсмаженим на вогні. Зайшовши на подвір'я маланкувати, вертел встановлювали на підставки посеред двору, розпалювали сніпок соломи і продовжували смажити м'ясо, відтак пригощали ним господарів. Йдучи по вулиці села, *жиди* відрізали шматочки м'яса з вертела і пригощали зустрічних.

Цікавий матеріал про буковинську «Маланку» подав румунський етнограф та історик І. Сбієра у праці «Колядки, зіркові пісні та весільні поздоровлення. З народу взяті і народу повернені», опублікованій у Чернівцях ще 1888 року.

Він писав, що маланкарі одягаються в жидівський, арабський, турецький, російський та ін. одяг, а один із них перевдягається в

дівчину. Маланкарі підходять до вікна хати і просять впустити.

Якщо їх впускають до хати, то музиканти починають грати і всі танцюють гору. Потім маланкарі переходять до традиційних жартів. Колядники ходять «Маланкою» до тих хат, де є дівчата на відданні, і починають там «порядкувати». За їхні жарти, що іноді переходять межі дозволеного, «Маланку» можуть випроводити з хати [15, 4].

На Щедрий вечір у деяких селах Прутсько-Дністровського межиріччя та Буковинського Передгір'я водять Козу, подібно до різдвяної. Козу виготовляють з дерева та покривають кожухом. Узагалі традиційні види одягу з хутра в обрядовості східнослов'янських народів посідають значне місце, оскільки уособлюють ідею родючості, багатства і щастя. Скажімо, кожух символізував тепло родинного вогнища, заможність: «волохате й кучеряве» протиставлялося «голому й убогому» [4, 50].

У дохристиянські часи рядження мало магічну функцію — закликання багатства. Однак уже в ХХ ст. воно втратило первинне значення і стало звичайною новорічною розвагою. Про це свідчить і той факт, що всі три вистави — «Вертеп», «Коза» і «Маланка» — мають спільних персонажів.

Здавен у новорічну ніч не прийнято спати, бо, як вірили наші предки, у цю ніч, як і у святвечірню, по світу носяться різні злі сили, які можуть заподіяти лихо. Цієї ночі треба зустріти Щедрого Бога, Новий рік, духів-Лада і вирядити старий рік.

До Нового року не виносять Дідуха (Снопа-Раю), що на першу Вілію внесли до хати. Після півночі на Новий рік Снопа-Дідуха зв'язують у три в'язки. Одну в'язку несуть у клуню, а дві — у сад. У саду одну в'язку разом зі сміттям, що вперше вимели з хати від першої Вілії, запалюють. Уважалося добрим знаком, коли дим обкурював фруктові дерева — це на великий урожай. Дідуха запалювали перед ранком, щоб його дим очистив усе навколо від злих сил.

На Василя васильчиком (запашне зілля) вимітали горища-поди, «би смерть туди си не пхала». Дівчата перед дзеркалом завивалися у рушник — «накликували заміжжя». Баби сметаною змащували губи — на гарне сонце для вибілювання полотна. Спостерігали за сонцем — якщо воно під захід на Василя червоне — врожай злягатиме від вітрів [12, 11].

У перший день Нового року приглядалися до всього — вважалося, що в цей час усе має якесь пророче чи віщунське значення. Так, якщо в церкві гніт запаленої свічки зігнувся гачком — буде врожай цього року, якщо ж гніт стирчить — не бути врожаю [12, 91].

На Новий рік ще був звичай розносити кутю — щоб задобрити Щедрого Бога, аби він був щедрим для родини; кутею обсипають бджіл, щоб справно перезимували і влітку меду наносили у вулики; корову — щоб легко розтелилася і на розплід теличку привела.

А горщик, що на покутті, також мав магічне значення — забезпечити статками родину на весь рік, «аби в коморі та в оборі було зерна в засіках повні гори» [14, 25].

Насамкінець наголосимо ще раз, що більшість дій під час маланкування мали магічний характер. Якщо в наш час магічне значення практично втрачене, то у давнину це були не забави. Всі маланкові обрядодії слугували символами своєї рідної служби-благання, ворожіння, чаклування, привернення добрих сил, і відвернення злих. Перевдягнені щедрувальники — це добрі й злі духи. Наприклад, в образах Діда й Баби можна розуміти уособлення духів-Лада, душ прародителів, опікунів нив та добробуту, пізніших домовиків. В образі Сівача захована Рожаниця (Доля), Василь — це Щедрий Бог, Маланка — Весна-господиня, Жид і Циган — злі духи. Образ Кози — символ багатства, добробуту, врожаю.

Первісна людина спостерігала, що на місцях згону чи стоянки худоби були високі врожаї, і вважала, що їх «приносила» худоба, зокрема коза. Образ коня символізував силу і також добробут. Тобто ці домашні тварини уособлювали передусім багатство.

Юрій Федькович у праці, яка має досить довгу назву: «Ти місяцю, ти королю, красна Маланка є з тобою. Тридцять дві пісні Маланочні і русальні руського народу. Во честь і славу Єму зібрав-зладнав Ю. Федькович» [2], — звертається до молоді зі словами: «Ви легені шануйте й не цурайтесь давніх наших звичаїв! Шануйте їх так, як се у других чесних народів ведеться, а буде Вам слава, людям честь, по праотцях же Ваших хороша пам'ять. Се все оповідає наша Маланочка-коляда — мабуть найкраща, котра по праотцях наших лишилась», — які й сьогодні не втратили своєї повчальності.

1. Матеріали етнографічної експедиції Чернівецького національного університету ім. Юрія Федьковича (зберігаються в етнографічному музеї факультету історії, політології та міжнародних відносин Чернівецького національного університету). — 1998. — Т. 3. — С. 6.
2. Писання Осипа Юрія Федьковича. Перше повне і критичне видання. Поезії Осипа Юрія Федьковича. Перше повне видання з першодруків і автографів / Упор. Іван Франко. — Л., 1902. — Т. 1.
3. Воропай О. Звичаї нашого народу.— Мюнхен, 1958. — Т. 1.
4. Гурошева Н. Обрядова роль традиційного одягу українців // Народна творчість та етнографія. — 1990.
5. Дишкант Т. Тисовецькі старожитності. — Чернівці, 2002.
6. Колядки і щедрівки / Упор. М. Глушко. — К., 1991.
7. Курочкин А. Календарные обычаи и обряды // Украинцы. — М., 2000.
8. Курочкин О. Українські новорічні обряди: «Коза» і «Маланка». — Опішне, 1995.
9. Лепша І. Новорічні свята // Наука і суспільство. — 1992. — № 12.
10. Маковій Г. Затоптаний цвіт. — К., 1993.
11. Мінтенко М. Маланка // Буковинське віче. — 1994. — 12 січня.
12. Різдвяні свята в Україні. — К., 1992.
13. Севернюк Т. Святися, земле, піднімайся ввись // Буковина. — 1993. — 5 січня.
14. Скуратівський В. Суну кутю на покуть // Соціалістична культура. — 1989. — № 12.
15. Sbiera I. Colinde, cântece de stea și urări la nunți. Din popor luate și poporului date. — Cernăuți, 1888.

The author of the article describes Malanka holiday in Bucovina in traditional and modern aspects.